

це він неодноразово заявляв публічно, в т.ч. й під час перебування в Одесі 1997 р. Патріарх Варфоломій I незмінно говорить, що процес отримання українським православ'ям автокефалії має пройти такі етапи. Православні в Україні об'єднуються і звертаються до Москви. Помісний собор РПЦ дарує об'єднаній церкві автокефалію. Тоді Вселенський престол клопочеться перед Повнотою Православ'я про визнання цього нового статусу, про місце нової Помісної церкви в диптихах тощо.

Водночас позиція Вселенського патріарха в "українському питанні" відрізняється від позиції Московської патріархії. По-перше, 1995 р. патріарх Варфоломій I прийняв під свій омофор українські православні церкви у США і Західній Європі. Це викликало різку реакцію як Московської патріархії, так і частини української православної діаспори (єпархія Х'юстона і всього Техасу, наприклад), яка вважає, що православні українці в діаспорі повинні гуртуватися навколо незалежної Православної церкви в Україні.

По-друге, Вселенський патріарх не вважає проблему українського православ'я вирішеною і не вважає, що дихотомія "церква - розкол" уповні описує українську ситуацію.

По-третє, архієпископ Константинополя - Другого Риму дає зрозуміти, що він пам'ятає небездоганні дії з перепідпорядкування Київської митрополії зі своєї юрисдикції під руку Москви 1686 р. А отже, зберігає за собою право на особливу зацікавленість українськими справами.

Насамкінець, давню суперечку між Москвою і Константинополем, яка під час "єстонської схизми" 1996 р. призвела навіть до призупинення єхаристійного спілкування на три місяці, не вичерпано. Тому й позиція Вселенського престолу стосовно України може істотно залежати від константинопольсько-московських відносин і ситуації всередині Православної Повноти.

...Отже, розглянувши позицію кожного з учасників міжправославного конфлікту в Україні, можемо констатувати, що ця проблема набула вигляду замкненого кола. Кожен висловлює власну думку і власне бачення розв'язання конфлікту, але при цьому зовсім не бажає прислухатися до інших. Автокефалія потребує єдності, єдність - автокефалії. Проте самою природою конфлікту визначено, що для його розв'язання хтось таки має зробити перший крок і поступитися власними інтересами заради спільної справи встановлення миру, заради спокою в державі.

Петро **ЯРОЦЬКИЙ**,
зав. відділом Інституту
філософії НАН України

ПРОТЕСТАНТИЗМ В УКРАЇНІ: ДИНАМІКА ЙОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ СВОБОДИ СОВІСТІ

У незалежній Українській державі всі протестантські церкви і релігійні організації отримали рівні права і можливості для свого відродження, інституалізації, розгортання широкої євангелізації. І цією нагодою скористалися всі протестантські церкви, які мають самостійні автономні центри в Україні - баптисти, п'ятидесятники, адвентисти, Свідки Єгови. Традиційна реформатська Церква в Закарпатті, членами якої є переважно угорці, теж нормально функціонує, як і інші протестантські церкви національних меншин. Отже, можна говорити про ренесанс протестантизму на українській землі. У той час, коли традиційне автотхонне православ'я переживає глибоку кризу, деяких конфесійно заангажованих дослідників засмучує відродження протестантизму в умовах кризи православ'я, міжконфесійного напруження. Ріст

протестантських конфесій, збільшення в них питомої ваги молоді їх турбує, і вони задають риторичне запитання: що буде з Українським православ'ям?

На мою думку, українську громадськість не повинно турбувати, що будь-яка церква чи релігійна організація перебуває в динамічному стані завдяки своїй місіонерській активності на полі християнізації. Українські протестантські церкви в умовах незалежної держави активно включилися в процес духовного і національного відродження. В протестантських громадах все голосніше звучить проповідь і поширюється релігійна література українською мовою. Віруючі цих церков не відмовляються від історії, культури, духовності українського народу.

Традиційний український протестантизм - це важливий фактор міжконфесійної злагоди, зрештою, українського екуменізму, чого, на жаль, не спостерігаємо в інших українських церквах - православній (чи вже православних, бо їх нараховується 3 чи навіть 4), греко-католицькій. Протестантизм в Україні, хоча має певну догматично-інституалізаційну диференціацію, все ж таки можна вважати динамічною групою національних церков.

Простежується звільнення значної частини віруючих від традиційного (або привнесеного в умовах постійних гонінь і переслідувань) ізоляціонізму в суспільному, культурному житті. Віруючі українських протестантських церков не менші патріоти України, ніж ті, хто ще часто лише декларує свій патріотизм серед, скажімо, православних чи греко-католиків.

Щодо релігійної організації Свідків Єгови в нашому суспільстві та й серед протестантських конфесій, на жаль, склався імідж якоїсь харизматично-політизованої, сфанатизовано-ізолюваної секти. Це - результат їх постійного «катакомбного» становища, глибокого підпілля до 1991 року. Ця релігійна організація зазнала, мабуть, чи не найбільших втрат за всі роки тоталітаризму.

Вихід із стану підпілля, а отже й суспільної ізоляції, можливість вільно проводити свою проповідницько-місіонерську діяльність (організувати ті ж велелюдні конгреси на найбільшому столичному стадіоні в Києві) засвідчує про певні зміни як в теоретичному богослов'ї цієї релігійної організації, так і в буденній свідомості її послідовників, які ще кілька років тому ніколи не повірили б у можливість такої свободи, бо жили щоденним очікуванням Армагеддону, а стан переслідування вважали найпереконливішим аргументом істинності своєї віри, посилаючись при цьому на апостола Павла: «Хто хоче благочестиво жити в Христі, переслідуваний буде».

Саме сюжети переслідування («атаки Гога із землі Магог» на вірних), інші апокаліптичні пророцтва домінували в проповідях та релігійній літературі. Свідків Єгови. Нині спостерігаємо цілком нове сприйняття дійсності членами цієї релігійної організації. Можна фіксувати, що йде переорієнтація на позитивні християнські цінності. В їхній літературі («Вартовій башті», «Пробудись!», в інших виданнях), у проповідях опрацьовується і досить по-сучасному, цивілізовано, навіть по-науковому представляється теологія сім'ї (сучасна взірцева християнська сім'я), теологія здорового способу життя. Актуальними сюжетами стали: боротьба з наркоманією, алкоголізмом, аморальністю, СНІДом, розвінчування неорелігій, фальшивої екстрасенсорики, дослідження глобальних проблем сучасності, наукова біблеїстика. Все це видруковується і подається літературною українською мовою. Спостерігається певний крен у бік висвітлення історії, культури, духовності різних народів. Тобто світське, актуальне, сьогоденне досить виважено дозується з сакральним, есхатологічним. Думається, що в майбутньому релігійна організація Свідків Єгови по-іншому буде сприйматися українським суспільством і в українському конфесійному світі.

Водночас викликає певні роздуми і дає цілком реальну підставу для стурбованості сучасна хвиля неопротестантизму на Україні. Десятки, якщо не сотні, різних місій, церков, груп, поодиноких місіонерів і проповідників активно вторгаються на терени України. Оренднуються сотні приміщень (і за немалі гроші), де згромаджуються сотні і тисячі людей, здебільшого молоді, яка незвичними методами залучається до релігійності. Так би мовити, «вловлювання душ» поставлене на потік. Це

явище потрібно як слід вивчати, враховуючи різні фактори - психологічні, культурологічні, світоглядні, соціальні.

Виступаючи на міжнародному колоквиумі «Протестантизм в українському соціально-культурному контексті», організованому 13-14 квітня 1994 р. Українською Асоціацією релігієзнавців, Інститутом філософії НАНУ з Українською Уніонною Конференцією Церкви Адвентистів сьомого дня, пастор Київської Церкви Євангельських християн-баптистів В.Козубовський з цього приводу сказав, що нині в Україні, кордони якої стали відкритими для євангелізації і місіонерства, розсївається багато «духовного сміття». Сучасна молодь піддається спокусі з боку різноманітних релігійних містичних і езотеричних культів, які проникають до нас з-за кордону. Як зазначали інші учасники цього колоквиуму, зокрема, доповідачі від Української Церкви Адвентистів сьомого дня, відбувається «американізація і стандартизація» євангельської проповіді, що не відповідає її духові і традиціям українського протестантизму зокрема та української культури і духовності взагалі.

Отже, постає питання: чи працюють ці неохристиянські церкви, місії, проповідники в ім'я духовного і морального оздоровлення молодих громадян України, чи йдеться насамперед про завоювання душ і освоєння українського терену для ідеології, можливо, і певних форм культури й духовності, дуже несхожих і далеких від автохтонного українського християнства, в тому числі й українського протестантизму.

В умовах кризи православ'я, міжконфесійних конфліктів втрачається довір'я значної частини колишньої індиферентної у світоглядному плані молоді до традиційних християнських церков і, як наслідок, вона звертається до ерзац релігії. Так пускають коріння в Україні, знаходять послідовників неохристиянські і нехристиянські течії, іноді досить екзотичні і далекі від національної традиції й культури, та й, зрештою, від християнської духовності.

У підсумковому документі згаданого міжнародного колоквиуму «Протестантизм в українському соціокультурному контексті» зазначається, що «протестантизм в Україні є не чужорідним явищем, занесеним на наші землі закордонними місіонерами, а насамперед є підсумком надзвичайно складних і тривалих релігійно-духовних пошуків. Західна релігійно-інституційна надбудова протестантизму має під собою стале самобутнє ядро, що надало українському протестантизмові етноспецифічних рис».

Учасники цього колоквиуму - релігійні діячі, історики, філософи, соціологи - були одностайні в тому, що багаторічні переслідування, спочатку царатом, а потім - тоталітарним режимом, спричинили формування вимушено-замкненої моделі взаємин протестантських спільнот зі світом, що суперечило християнським цінностям і практично унеможливило для християн виконання величної місії - нести євангельське світло всім людям. Повалення тоталітарного режиму відкрило змогу для соціальної розгерметизації протестантських громад, їхнього плідного включення у загальносуспільний, соціокультурний процес. Милосердницька, добродійна, культурно-просвітницька діяльність протестантів України здобула для них повагу найширшої громадськості та керівництва країни.

Динамічний розвиток протестантизму в Україні, стрімке поповнення його громад новими членами не становить загрози історичним християнським церквам України - православним і католицьким. І не тому, що протестанти становлять незначну частину української християнської спільності. Всі християнські конфесії України здатні розвиватися паралельно на засадах взаємоповаги і взаємодоповнюваності, співпраці у здійсненні значущих соціальних і євангелічних проєктів.

Важливою передумовою для цього стало включення до Конституції України положення про відокремлення церкви від держави. Історичний досвід протестантизму й інших конфесій доводить: розвиток демократичного суспільства, утвердження правової, цивілізованої держави несумісні з існуванням державної або поєднаної з державою церкви; церква здатна виконати свою не лише божественну, а й людську місію за умов цілковитої свободи і відокремленості від держави. Що, звичайно, не означає її ізоляції від суспільства, нехтування своїми обов'язками щодо нього.